

WERKBOEK

werkplaats voor radicale verbeelding

een maakruimte waar kunstenaars en wetenschappers met en van elkaar leren

Hannie van den Bergh

Werkplaats voor Radicale Verbeelding

Hier ligt ie dan. Na twee jaar van plezier maken, niet-weten omarmen, onzekerheid tonen, community bouwen en heel veel aardige en bevlogen mensen ontmoeten, presenteer ik de Werkplaats voor Radicale Verbeelding.

Een fysieke ruimte in de vorm van dit boekje, waarmee ik je wil uitnodigen om mee te gaan in het maakproces om bij jezelf en samen met anderen de verbeelding op te rekken.

Een persoonlijke ruimte om radicale verbeelding op te zoeken en toe te laten. Om de situatie waarin je je bevindt op te schudden en opnieuw vorm te geven.

Een ruimte om community te bouwen, een beweging op gang te brengen. Hoe meer we met elkaar maken, hoe verder we kunnen reiken.

Dit werkboek biedt je meerdere werkvormen om uit te proberen. Het geeft je handvaten om je verbeeldingspier te trainen. En dat hebben we hard nodig. Het is opgebouwd rondom vier stappen, die de basis vormen om radicale verbeelding op te zoeken en te ontwikkelen. Deze methode is ontstaan en uitgeprobeerd in de afgelopen twee jaar met de Hogeschool voor de Kunsten, Universiteit Twente en het Center for Unusual Collaboration. Ik dank deze instituten en alle deelnemers, die mij hebben geholpen om deze werkplaats op te zetten en uit te proberen.

Welkom in de Werkplaats van Radicale Verbeelding.

Introductie

In mijn werk zoek ik naar verwondering en verbeelding van nieuwe vergezichten. Ik haal mijn inspiratie uit wetenschappelijke onderzoeken (kijken op de kleinste schaal, onderzoeken naar diepe tijd). Om deze inspiratie te voeden, werk ik samen met kunstenaars en wetenschappers.

In de afgelopen jaren heb ik mijn aandacht verlegd van het ontwikkelen van creatieve uitingen vóór wetenschappers, naar het aanwakkeren en faciliteren van creativiteit mét en dóór wetenschappers. Het plan om radicale verbeelding in kunst en wetenschap te faciliteren was geboren.

Wereld in transitie

We bevinden ons in een belangrijke transitie.

We zien dagelijks om ons heen wat het menselijk handelen heeft aangericht.

Maatschappelijke vraagstukken worden steeds complexer en groter. We missen meer en meer het vermogen om tot oplossingen te komen.

Om ons op deze onzekere toekomst voor te bereiden, kunnen we niet meer vertrouwen op aparte disciplines en eenvoudige oplossingen. Deze transitie vraagt moed, visie en verbeeldingskracht.

Vorbereiding

Methode en werkvormen

De oefeningen zijn samengesteld uit de oefeningen die ik gedurende de afgelopen twee jaar heb getest. Het is geen volledige toolbox. Het is een eerste stap naar meer radicale verbeelding in discipline overstijgende ontmoetingen. Experimenteer met de oefeningen die je aanspreken. Je kunt er uiteraard ook één kiezen met je ogen dicht. Maak je eigen variaties en vul aan.

Ruimte

Een ruimte waar mensen zich prettig voelen. Als je met meerdere disciplines bent, is het beste om een ruimte te kiezen die voor iedereen nieuw is.

Kies deelnemers die graag willen. Besteed tijd aan het vinden van de juiste deelnemers. Het kan helpen door in te spelen op de vraag van een organisatie. Er hoeft niet persé expertise te zijn in discipline overstijgend werken. Het is wel belangrijk dat je nieuwsgierig bent en nieuwe dingen wilt ontdekken.

Thema

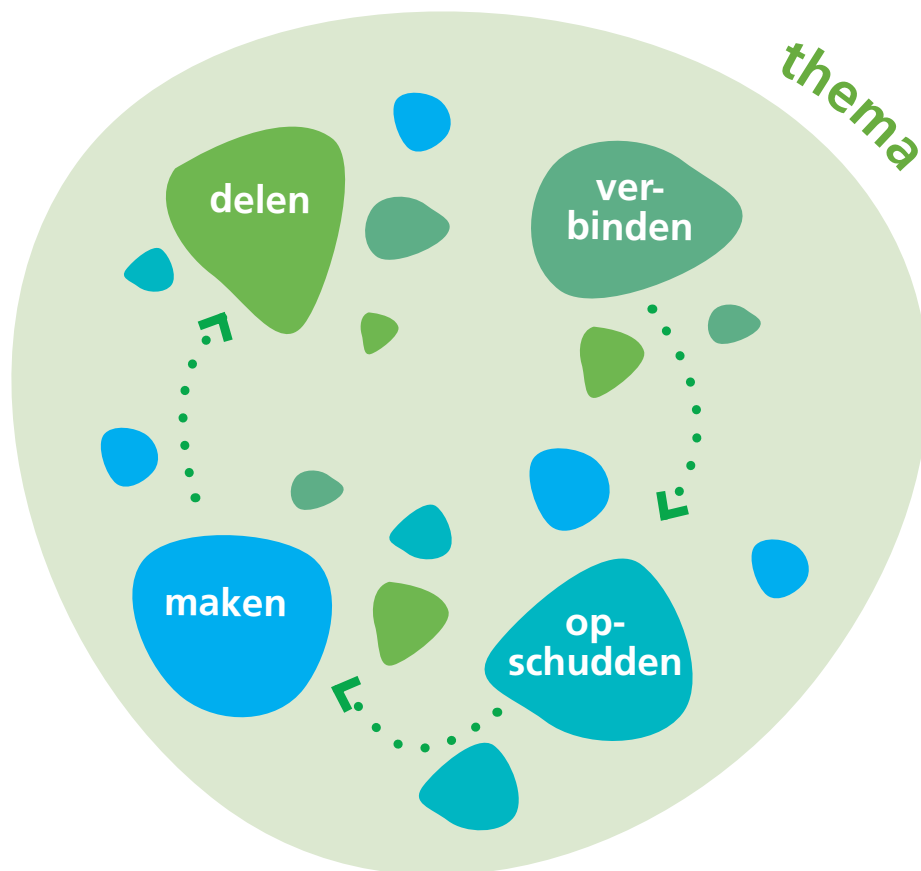
Zorg voor een thema of onderwerp dat aanspreekt.

Kies een titel die prikkelend en passend is voor de doelgroep die je wilt bereiken.

Deelnemers

Formeer een groep van 6 tot 20 deelnemers. Met een groep van deze samenstelling kun je plenair, opdelen in kleinere groepen 4-5 personen, in paren en individueel werken.

Een deel van de oefeningen kun je ook alleen opzetten en met twee personen uitvoeren.

Methode

De methode is opgedeeld in vier stappen.

Stappen die je uitnodigen om in actie te komen. Elke module opgebouwd uit een aantal werkvormen. De werkvormen vormen samen een rijke bron aan verbeelding. De methode heeft een interne structuur. Het begint met 'verbinden', daarna volgt 'opschudden' en 'maken'. De bijeenkomst eindigt met 'delen'. Dit is de grote structuur, waarbinnen verschillende stappen kunnen zich kunnen herhalen, omgewisseld kunnen worden, al naar gelang de tijdsduur, het thema, het doel en de samenstelling van de deelnemers. Bijvoorbeeld bij een langere cursus zullen momenten van delen ook tussentijds plaatsvinden. Bij een korte oefening in een zeer vertrouwde omgeving kan 'opschudden' een losse module zijn. Het is om die reden dat ik geen pijlen in het model heb gezet. Het behoeft wel enige oefening om hiermee te gaan spelen.

Verbinden

Dit onderdeel gaat over contact maken met de ander. Dit vindt plaats aan het begin van een bijeenkomst. Je ontmoet elkaar en maakt kennis met elkaar. Je maakt persoonlijk ruimte om je tot de ander te verhouden en je bouwt aan een gemeenschappelijke ruimte.

Opschudden

Dit onderdeel gaat over uit je eigen discipline stappen. Dit kan door een andere rol aan te nemen, een andere locatie te bezoeken, met iemand uit en volstrekt andere discipline in gesprek te gaan.

Maken

Dit onderdeel gaat over het visualiseren. Door de verbeelding tastbaar te maken bestaat het, wordt het waar. Het maken kan alleen en in een groep.

Delen

Dit onderdeel gaat over nemen en geven. Door te delen geef je iets van jezelf en ontvang je iets persoonlijks terug. Delen kan in een groep of één op één.

Opstelling maken

Vraag de deelnemers om voor de eerste bijeenkomst een voorwerp mee te nemen. Het voorwerp staat voor wie ze zijn, hoe ze naar zichzelf kijken.

Iedereen staat in een cirkel en om de beurt vertelt de deelnemer kort wat de relatie is met het voorwerp. Na deze korte introductie legt de deelnemer het voorwerp in de cirkel. De persoon kiest dan iemand anders uit de cirkel om hetzelfde te doen.

Zo ontstaat er een expositie van voorwerpen. Voorwerpen met persoonlijke verhalen, die een relatie met elkaar en de deelnemers aangaan.

NB. Als een deelnemer het voorwerp is vergeten, vraag je om iets uit de tas te nemen.

Extra uitdaging

Neem een twintigtal voorwerpen mee en laat de deelnemers daaruit kiezen. Hierdoor ontstaat er verbinding met een voorwerp dat niet van jezelf is, dat vraagt nog meer betrokkenheid en verantwoordelijkheid bij de deelnemers.

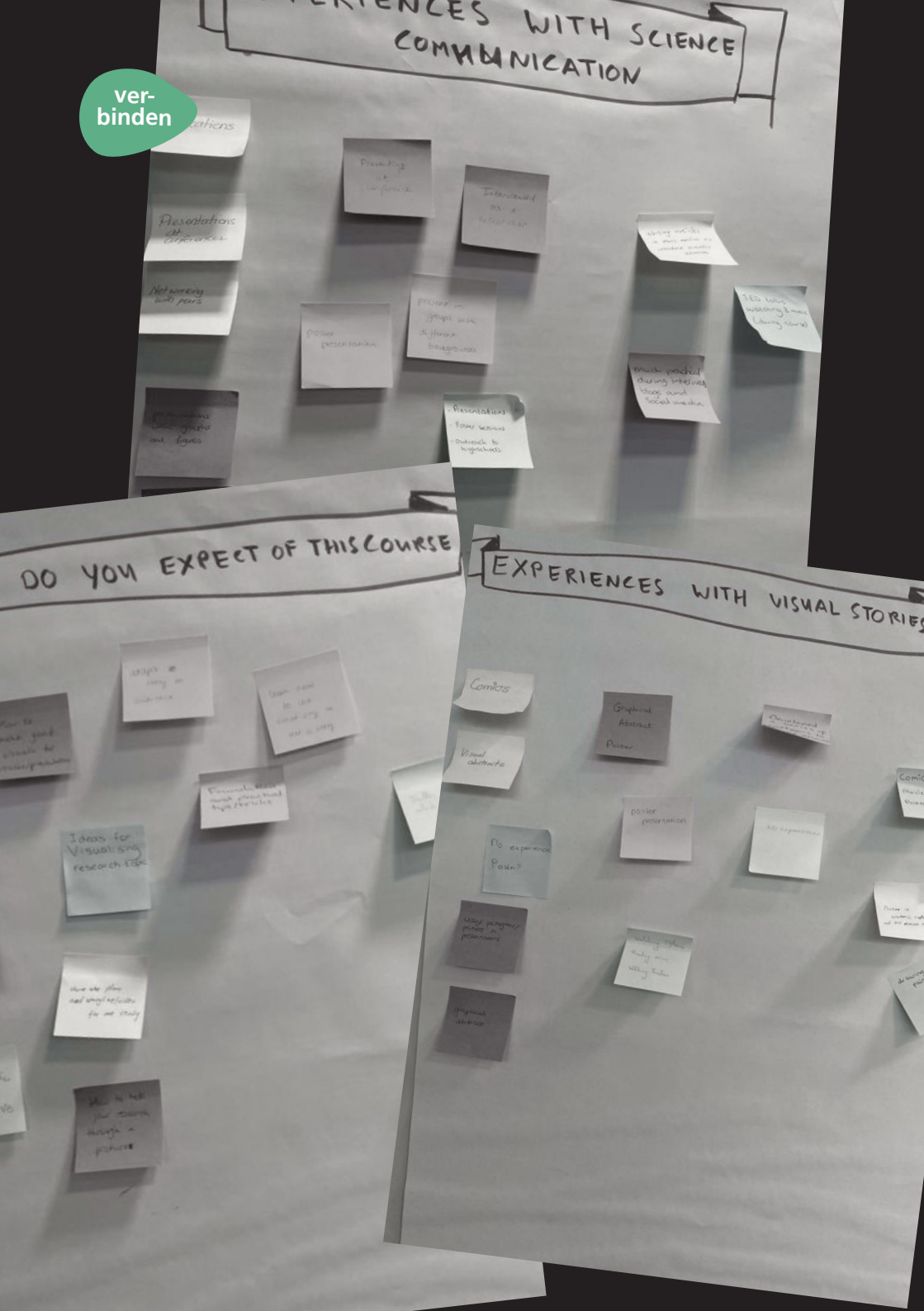
Wat heb je nodig?

5-10 min tijd

6-20 personen

elke deelnemer heeft
een voorwerp

Deze opdracht is geïnspireerd op de oefening 'kennisma-kingstafel' van Bart van Rosmalen. www.musework.nl

Ervaringen ophalen

Schrijf bovenaan de flipovers welke kennis en ervaringen je wilt ophalen over het thema of onderwerp van de bijeenkomst. Maak ook een flipover voor de verwachtingen die er leven.

Bv. Heb je ervaring met visuele technieken? Wat verwacht je van de cursus?

Geef de deelnemers 5 min. de tijd om hun gedachten op te schrijven.

Bespreek daarna wat de overeenkomsten zijn, hoe de ervaringen elkaar aanvullen, wat er ontbreekt, wat je niet gaat doen. Dit is voor jou als begeleider handig, maar ook voor de deelnemers, om elkaar te leren kennen.

Je kunt aan het einde van de bijeenkomst hier nog een keer terugkomen. Wat hebben we gedaan? wat niet? komen er nieuwe ervaringen bij?

Wat heb je nodig?

10 min tijd

6-20 personen

flipovers, stiften

Deze opdracht kun je ook met postits doen. Iedereen schrijft dan eerst de eigen gedachten op plakt deze op de flipover.

Deep mapping

Ga met een groep van 3-6 personen naar het park of bos. Zoek ieder persoonlijk een plek die goed voelt. Zit of sta hier voor 20 min. Voel hoe de omgeving je opneemt. Na 20 min. ga je terug naar het lokaal. Hier tekent iedereen wat is opgevallen. Na 10 min. leggen we de tekeningen bij elkaar in een cirkel en bespreken wat iedereen heeft gezien, gevoeld en gehoord.

Wat heb je nodig?

40 min tijd
1-18 personen
papier en tekenmate-
rielen

Deze opdracht is geïnspireerd op het 'verhalenwiel' van Arita Baaijens.

op-
schudden

Forced combinations

Deel de groep op in tweetallen. Elk tweetal neemt een voorwerp uit de eigen tas een voorwerp dat in het lokaal is. Je bespreekt de vier voorwerpen en combineert er twee of drie tot een nieuw product. Je tekent het nieuwe product en bedenkt een pitch van 30 seconden. Vertel waarom je dit zou moeten kopen, hoe het werkt. Je kunt hierbij denken aan cumulatieve eigenschappen. Na zes minuten komt iedereen bij elkaar en verkopen we het product aan de andere deelnemers.

Wat heb je nodig?

10-15 min tijd
in tweetallen
papier, tekenpotloden/stiften
vier voorwerpen

Deze oefening kan ook heel goed online

op-
schudden

Ga eropuit

Bedenk een onderwerp waar je niets van weet, maar wat je mateloos fascineert.

Zoek op internet of via via, wie je hier meer over kan vertellen.

Kies een persoon van een ander domein (wetenschapper of kunstenaar afhankelijk van je eigen domein). Plan een afspraak voor 45-60 minuten.

Bereid je voor met domme vragen en neem een notitieblok mee.

Open je oren en ogen voor wat je ziet en hoort.

Maak (aan)tekeningen van de situatie, de voorwerpen, instrumenten, bewegingen.

Laat je camera thuis.

Vraag domme vragen.

Na thuiskomst, beschrijf je wat je is opgevallen en hoe je dit kunt meenemen in je eigen werk.

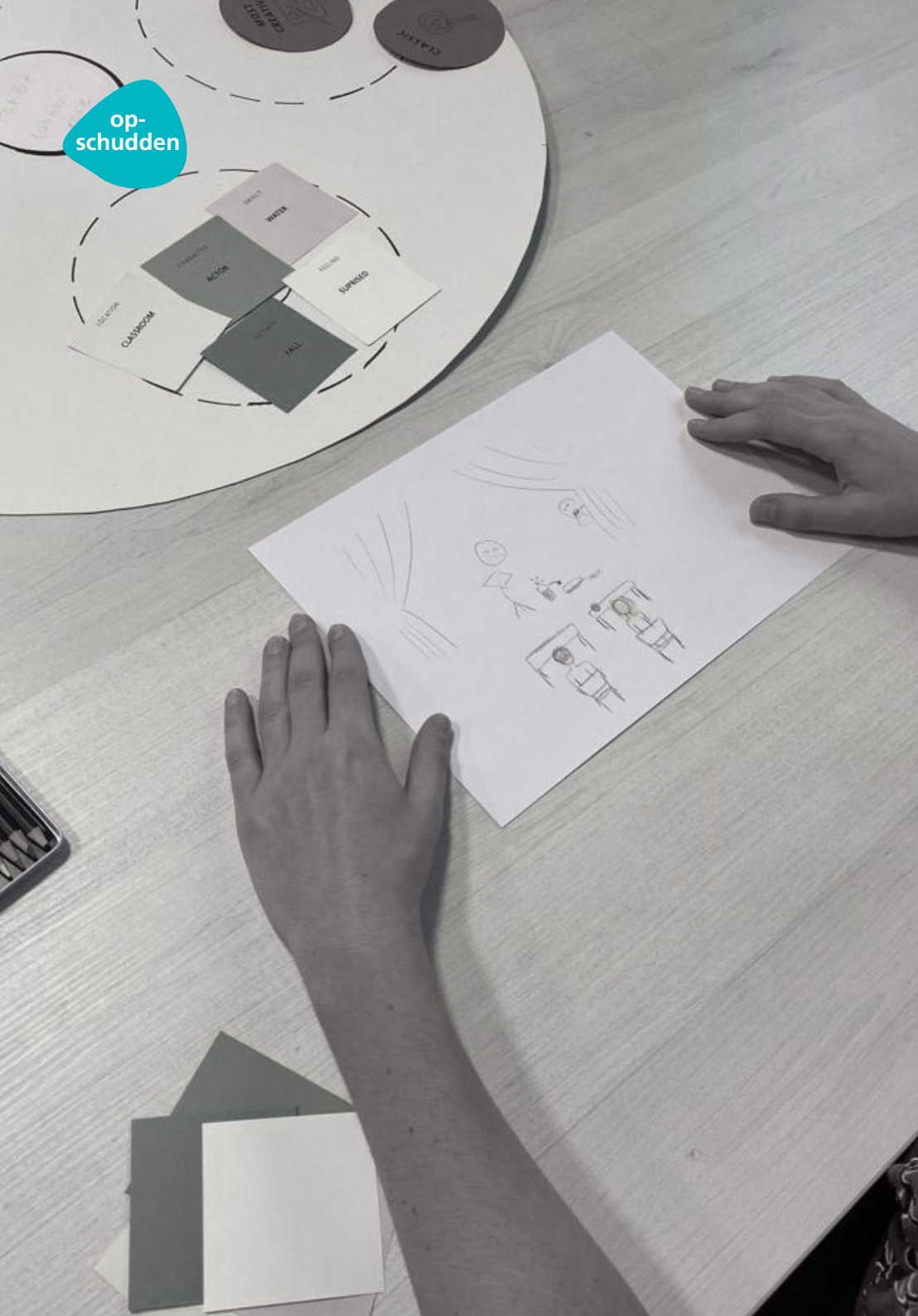
Wat heb je nodig?

45-90 min tijd

1-18 personen

notitieblok en pen

Tip: nodig deze persoon ook eens uit om bij jou op bezoek te komen. Wat gebeurt er als iemand domme vragen voor jou heeft? Hoe kijk je na het bezoek naar je eigen werkruimte en werkwijze?

Metafoor Elixir

De Metaphor Elixir is een spel om de deelnemers vanuit een ander perspectief naar een vraagstuk te laten kijken. Met een gezamenlijke vraag als uitgangspunt creëren de deelnemers verbeeldingsrijke verhalen. Het spel is een combinatie van storytelling en tekenen. Het aannemen van een andere rol (beroep, plant, dier) onderzoek je nieuwe perspectieven op het vraagstuk.

Besprek samen een onderwerp dat voor jullie allemaal relevant is. Stel een vraag op. Een 'hoe' vraag werkt het beste. Leg de vraag in het midden van het bord.

Samen kies je met welke set characters er wordt gespeeld: artistiek perspectief, menselijke perspectief of meer dan menselijk perspectief.

Het spel bestaat uit vier rondes. In de eerste buurt tekent en vertelt elke deelnemer hoe dit karakter naar de kwestie kijkt. Daarna tekent hij de situatie. Vervolgens draait het spel een kwartslag. De volgende drie rondes krijgen de spelers een nieuwe kaart en tekenen verder. Na vier rondes is het spel weer terug in de oorspronkelijke stand. De spelers vertellen het verhaal aan de hand van de tekening en de kaartjes. Samen kiezen de spelers het meest creatieve verhaal en het meest toegespitste verhaal (op de kwestie), de bestseller en de classic.

Wat heb je nodig?

45 min tijd

4 personen

spel, papier en tekenmaterialen

Download het spel op
www.studio-HB.nl

Mythische figuur

Nodig een drietal kunstenaars uit met een verschillende disciplines. Bijvoorbeeld dans, muziek, beeldend, theater, tekst.

Bespreek in groepen van 3-6 deelnemers het thema Mythische figuur: Een wezen met bovennatuurlijke energie; een wezen dat duiding geeft aan innerlijke dromen of angsten. Schrijf samen een paar trefwoorden op en bedenk wat deze figuur voor jullie betekent. Neem hier 20 minuten voor.

Verdeel de groep in het aantal kunstdisciplines dat aanwezig is.

Elke groepslid (of twee) gaat naar een discipline en onderzoekt vanuit deze discipline de mythische figuur.

Na 40 minuten komen de groepleden terug bij elkaar. Ze verwerken het materiaal tot een presentatie.

Na 30 minuten presenteren de groepen hun mythische figuur.

Wat heb je nodig?

120 minuten

2-4 groepen van

3-4 personen

textiel, papier, teken-
materiaal

muziekinstrumenten

lichaamsbeweging

Deze opdracht is ontwikkeld in samenwerking met Louise Wipfler

maken

Diepe tijd

Het is voor ons - mensen - niet zo makkelijk is om ons tot diepe tijd te verhouden. Hierbij twee oefeningen om los te komen van onze tijd en diepe tijd te verbeelden. Wetenschap als inspiratiebron.

Gebaseerd op de uitspraak van kosmoloog Carl Sagan 'we are all made of stardust'

Verzamel takjes, schelpjes, plastic, papier en andere voorwerpen uit de omgeving. Leg ze samen in een mensfiguur. Zo verbinden we onszelf met het besef dat alles al eens iets anders is geweest en elke keer opnieuw wordt gemaakt.

Gebaseerd op het boek *Entagled Life* van bioloog Merlin Sheldrake

Verzamel blikjes, stokjes, plastic waar je muziek mee kunt maken. Geef iedereen een muziekinstrument. Bedenk voor jezelf een regel hoe je op de anderen reageert. Bijvoorbeeld, als de deelnemer rechts van mij hard slaat, begin ik met mijn ritme gedurende twee minuten. Zo ontstaat een verstrengeld muziekwerk, dat de verwevenheid van ecologische processen laat horen.

Wat heb je nodig?

10-30 minuten

1-18 personen

diverse materialen

Deze oefeningen zijn door de studenten van de HKU ontwikkeld in het kader van het seminar Rotsen is een Werkwoord..

The image shows a creative workspace where a person is developing a mask or puppet. Key elements include:

- Main Project:** A cardboard mask/puppet head in progress.
- Handwritten Notes:**
 - A blue circle with the word "maken" (make).
 - "Wat zou in alien je vragen hierover?" (What would you ask about this?)
 - "hoe is het om jou te zijn?" (How is it to be you?)
 - "Wat heb ik nodig?" (What do I need?)
 - "Wat heb ik niet nodig?" (What do I not need?)
 - "Wat heb ik wel nodig?" (What do I still need?)
 - "Wat heb ik niet nodig?" (What do I not need?)
 - "Wat heb ik wel nodig?" (What do I still need?)
 - "Wat heb ik niet nodig?" (What do I not need?)
 - "Wat heb ik wel nodig?" (What do I still need?)
- Drawings:** Several sketches of faces, some with arrows indicating movement or expression.
- Materials:** Cardboard, paper, glue, and other craft supplies are visible.

Werk in groepen van drie à vier deelnemers. De opdracht is: hoe ziet jou 'werkpaats van radicale verbeelding' eruit. Ga op zoek naar waar jij persoonlijk uit je comfortzone komt. Waar je uitgedaagd wordt op je aannames en je verwachtingspatronen.

Bedenk in een groep hoe je bv. domme vragen kunt stellen, door de ogen van de ander kunt kijken, van rol kunt verwisselen.

Voer de oefening direct uit.

30 minuten
groepen van 3-4
tekenmaterialen

delen

Feed-up

Een persoon of groep presenteert een ontwerp dat in ontwikkeling is. De anderen kijken en luisteren.

Na afloop nemen de observanten een stukje papier en potlood om een gedicht, tekst, tip, gedachte of tekening terug te geven. Ze nemen hier 5 minuten voor.

Na afloop geven ze de reacties aan de ontwerper(s). Deze neemt/nemen de tijd om elke kaart hardop voor te lezen en te bespreken of dit hun ontwerp verder brengt. Geeft de reactie een nieuwe richting, een ander perspectief, een omslag in hun werkwijze?

De ontwerper(s) leggen de kaartjes waar ze iets mee willen doen bij elkaar en kijken ze dan nog een keer door. Wat is de samenhang met het ontwerp. Probeer de reacties te verweven, zodat je ontwerp gelaagder wordt.

Wat heb je nodig?

5 minuten

10-20 min. nabespreking

2-15 personen

papier, tekenmateriaal

delen

Wederkerigheid

Neem contact op met een kunstenaar of wetenschapper uit een andere discipline, die verwantschap heeft met je onderwerp. Bijvoorbeeld iemand met wie je al eerder eens hebt gesproken. Maak samen een afspraak en zoek een locatie die dicht bij jullie onderwerp ligt.

Kies een locatie die voor allebei onbekend is, maar wel bereikbaar om je werk op te voeren. De opvoering kan het voordragen van een tekst zijn, een beweging maken, een lied zingen, een tekening maken. Maak een afspraak om elkaar daar te ontmoeten.

Neem de tijd om je goed voor te bereiden. Wat heb je nodig, wat ga je doen, wat is de ooghoogte van je 'publiek'?

Voer je werk op en kijk wat er gebeurt. Hoe ging de opvoering en wat geeft dit 'publiek' je terug? Wat geven jullie elkaar terug?

Wat heb je nodig?

50 min. voorbereiding

10-15 min. opvoering

tweetal

tekst/beeld/muziek

Bijvoorbeeld: ga met je stenen beeld of tekening over aardlagen samen met een aardwetenschapper naar het Zwerfstenen Eiland in Maarn. Deel beiden op deze locatie wat je je onderwerp zou willen (terug-)geven.

delen

Wat mij is opgevallen is
de kleurencombinatie.

Wat mij fascineert is
het karakter dat je
introduceert.

Hoe gaat het
eindigen?

Voor wie
maak je dit?

Eerste gedachten

Je presenteert in tweetallen je ontwerp.

Je zet de timer op 1 minuut. De eerste deelnemer/ontwerper vertelt in 1 minuut over zijn ontwerp.

Dan schrijft de andere deelnemer/luisteraar gedurende 1 minuut wat is opgevallen en formuleert 'hoe' en 'wat' vragen. Het gaat hierbij niet om meningen, maar om observaties en open vragen.

Daarna vertelt de luisteraar gedurende 2 minuten wat is opgevallen en stelt de vragen.

Als laatste reflecteert de ontwerper gedurende 2 minuten op de observaties en vragen. De ontwerper hoeft niet te antwoorden op de vragen.

Na deze sessie draaien de rollen om.

Probeer je aan de tijd te houden!

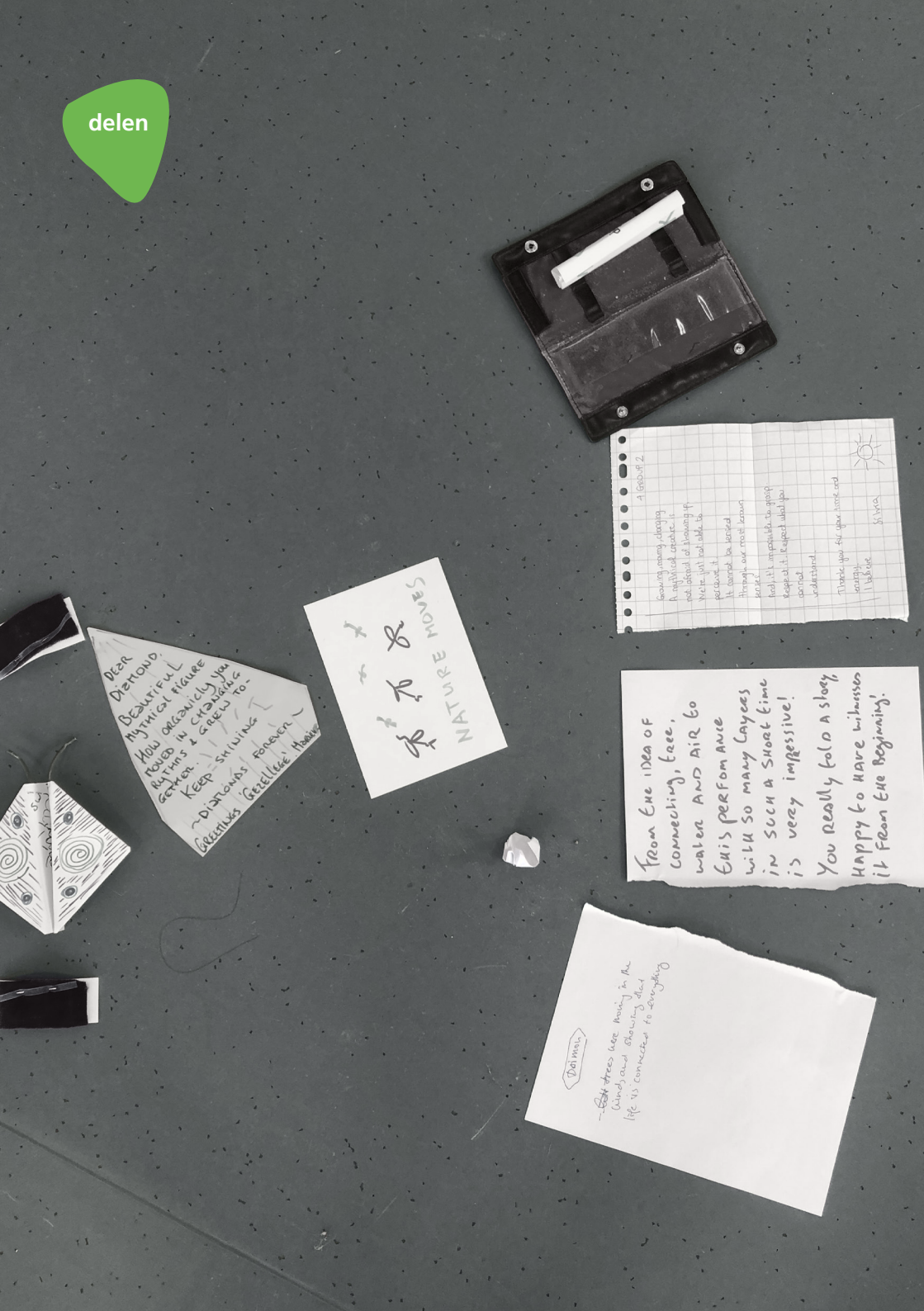
Wat heb je nodig?

2 personen

6 min per persoon

timer

Wat heb je zelf geleerd van het stellen van vragen?
Wat zegt dit over jouw manier van kijken, reageren?

Giftcards

Aan het einde van een presentatie vraag je alle kijkers om een wens, gedachte, gedicht, tip op te schrijven.

Hier neem je vijf minuten voor. Dit doe je in stilte en met aandacht.

Wat heeft deze presentatie jou verteld, gegeven?

Geef je giftcard aan de persoon/personen die gepresenteerd heeft/hebben. Je kunt ze ook uitstallen op de grond, zodat iedereen de kaarten kan bekijken.

Dit is een vorm van 'onderscheidend verbinden', vanuit je eigenheid maak je verbinding met de ander.

Het opent tevens nieuwe vergezichten op de presentatie.

Wat heb je nodig?

1-20 personen

10-15 minuten

papier, stiften of ander materiaal

Je giftcard hoeft geen geschreven tekst te zijn. Je kunt ook iets teruggeven in de vorm van een beweging, sculptuur of geluid.

Hannie van den Bergh is kunstenaar, ontwerper en onderzoeker. Zij heeft meer dan twintig jaar ervaring in de samenwerking met wetenschappers. Voor haar master Kunst Educatie aan de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU) deed zij onderzoek naar radicale verbeelding in de ontmoeting tussen kunstenaars en wetenschappers. Naast dit werkboek is er tevens een verslag van het onderzoek beschikbaar op de website. www.studio-bh.nl

Het werkboek 'werkplaats voor radicale verbeelding' biedt je meerdere werkvormen om uit te proberen. Het geeft je handvaten om je verbeeldingspier te trainen. En dat hebben we hard nodig.

Het is opgebouwd rondom vier pijlers, die de basis vormen om radicale verbeelding op te zoeken en toe te laten. De werkvormen en de pijlers zijn ontstaan en uitgetoetst in de afgelopen twee jaar met de Hogeschool voor de Kunsten, Universiteit Twente en het Center for Unusual Collaboration. Ik dank deze instituten en alle deelnemers, die mij hebben geholpen om deze werkplaats op te zetten en uit te proberen.

Welkom in de Werkplaats voor Radicale Verbeelding